

טקסט מונגש – תעודת זהו תשל איראן

איראן: גיאוגרפיה, היסטוריה וחשיבות עולמית

מבט מעמיק על הרפובליקה האסלאמית במאה ה-21

1. תעודת זהות לאומית

איראן היא מדינה רחבת ידיים בעלת חשיבות אסטרטגית עליונה במזרח התיכון. להלן נתוני מפתח:

- בירה: טהראן.
- שטח: 1.65 מיליון קמ"ר (המדינה ה-17 בגודלה בעולם).
- אוכלוסייה: כ-92 מיליון נפש (הערכה ל-2026).
- שפה רשמית: פרסית.
- דת: אסלאם שיעי (כ-90% מהאוכלוסייה).
- משטר: רפובליקה אסלאמית עם הנהגה תיאוקרטית.

2. גיאוגרפיה פיזית ואסטרטגית

מיקום וגבולות

איראן מהווה צומת דרכים בין המזרח התיכון, מרכז אסיה והמפרץ הפרסי.

- מצפון: הים הכספי, טורקמניסטן, אזרבייג'ן וארמניה.
- מזרוב: המפרץ הפרסי וים עומאן.
- ממזרח ומערב: עיראק, טורקיה, אפגניסטן ופקיסטן.

טופוגרפיה ונוף

רוב שטח המדינה הוא רמה הררית וגבוהה, המוקפת ברכסי הרים עצומים:

1. רכס אלבורז (צפון): כולל את הר דמאוונד (5,610 מ'), ההר הגבוה באיראן.
2. רכס זגרוס (מערב): מהווה מחסום טופוגרפי משמעותי לאורך הגבול עם עיראק.
3. אזורי מדבר: מדבר לוט (Dasht-e Lut), הנחשב לאחד המקומות החמים בעולם, ומדבר קוויר (Dasht-e Kavir) במרכז המדינה.

הערה גיאולוגית: איראן ממוקמת על קווי שבר טקטוניים פעילים, דבר ההופך אותה לאחת המדינות המועדות ביותר לרעידות אדמה חזקות בעולם.

3. סקירה היסטורית: מפרס העתיקה ועד היום

תקופה	אירועי מפתח
העת העתיקה	הקמת האימפריות האחמנית (כורש) והסאסאנית. בניית פרספוליס כבירה (סביב 518 לפנה"ס).
ימי הביניים	הכיבוש המוסלמי במאה ה-7 והפיכת פרס למדינה מוסלמית.
העידן המודרני	שושלת ספוויד (הפיכת השיעה לדת המדינה) ושושלת פהלווי (מודרניזציה וחילון במאה ה-20).
1979 - המהפכה	נפילת השאה, עליית חומייני והקמת הרפובליקה האסלאמית.
1980-1988	מלחמת איראן-עיראק, שעיצבה את דמותה של איראן המודרנית.

4. חברה ודמוגרפיה

איראן היא פסיפס אתני ודתי מורכב:

- חלוקה אתנית: פרסים (50%-60%), אזרים, כורדים, בלוצ'ים, ערבים וטורקמנים.
- מיעוטים דתיים: סונים, נוצרים, יהודים וזורואסטרים.
- מעמד האישה: למרות חוקי ה"חיג'אב" והאפליה החוקית, קיימת פעילות פמיניסטית גוברת. ישנו הון אנושי גבוה (בוגרות אוניברסיטה רבות), אך תופעה רחבה של תת-תעסוקה.

5. כלכלה ומשאבים (נתוני 2024-2025)

הכלכלה האיראנית נמצאת תחת לחץ כבד בשל סנקציות בינלאומיות:

- אנרגיה: איראן מחזיקה בכ-10% מעתודות הנפט בעולם ובמקום השני בעולם בעתודות גז טבעי (שדה 'פארס הדרומי'). נפט וגז מהווים כ-80% מהכנסות הייצוא.
- חקלאות: מובילה עולמית בייצוא פיסטוקים (300-350 אלף טון בשנה).
- משבר כלכלי: אינפלציה של כ-45%, אובדן של מעל 80% מערך המטבע (הריאל) בעשור האחרון, ומעל 30% מהאוכלוסייה מתחת לקו העוני.

6. ביטחון וחוק

תעשייה ותשתית גרעין

בשל הסנקציות, איראן פיתחה תעשיית נשק עצמאית הכוללת מל"טים וטילים. אתרי הגרעין המרכזיים כוללים את נתנז, פורדו (תת-קרקעי), בושאהר ואראק.

בריתות אסטרטגיות

איראן מהדקת את יחסיה עם המזרח:

- **רוסיה:** שיתוף פעולה צבאי וכלכלי הדוק (במיוחד לאחר הפלישה לאוקראינה).
- **סין:** הסכם אסטרטגי ל-25 שנה בשווי 400 מיליארד דולר.

---

7. אתגרים לעתיד

1. **זיהום אוויר:** בערים כמו טהראן, הזיהום גורם לכ-20,000 מקרי מוות בשנה.
  2. **שינויי אקלים:** התרוקנות אקוויפרים, מליחות קרקע והגירה פנימית של חקלאים לערים בשל בצורת מתמשכת.
-